

Smaastykker og Oversigter.

1.

Nordiske studerende ved Universitetet i Louvain.

Af Ellen Jørgensen.

Vor Kundskab om Humanismen i de nordiske Lande er saa ringe, de biografiske Efterretninger om de Mænd, der bar den frem, er saa mangelfulde, at vi ivrigt spejder efter Spor, som kan lede paa Vej til bedre Viden.

Der er i de hjemlige Kilder nogle Spor, som fører mod Louvain. Johannes Magni, Sveriges sidste katolske Ærkebiskop, skal efter Broderen Olaus' Beretning have studeret dér under Adrian Florisze, den senere Pave Hadrian VI; Geble Pedersen og Vincens Lunge var sammen i Louvain; Christiern Torkilson Morsing tog Magistergraden dér og søgte siden paa sine Rejser tilbage til sin gamle Universitetsby. Ogsaa Hans Tausen skal have besøgt Louvain¹. Det er Folk, som hver paa sin Vis havde noget af Tidens Fremdrift i sig, hvorfor Spørgsmaal rejser sig: Kan Matriklen fra Louvain give Oplysninger om vore Foregangsmænd i det 16. Aarhundredes første Aartier? Skal man regne med Louvain, naar Talen er om Forudsætningerne for den tidlige Humanisme i Skandinavien?

I en lille Afhandling i Historisk Tidsskrift 8. R. VI. Bd. 214 blev Problemet nævnt, men uden Haab om, at man kunde naa noget Resultat, eftersom Matriklen fra Louvain for Tidsrummet 1485—1528 var tabt. Imidlertid fremkom i English Historical Review i 1922 en Meddelelse af Professor Henry De Vocht om

¹ *Scriptores rerum Suecicarum* III 2. 74. — *Norske Samlinger* I 7. — *Ny kirkeh. Saml.* IV 68. — Endnu flere Vidnesbyrd om Ophold i Louvain og Kendskab til Forholdene dernede findes: *Ny danske Magazin* II 121, — *Aarsberetn. fra Geheimearchivet VI Tillæg* S. 13, — *Hist. Ts.* 5. R. IV 315, — *Ibid.* 6. R. V 441, — *H. F. Rordam: Monumenta* I 349, — *Ny kirkeh. Saml.* II 792.

at dette Bind af Matriklen var genfundet, og jeg ventede fra da af paa Lejlighed til at komme til at undersøge det i Bruxelles. Dette blev mig muligt i Foraaret 1924, da jeg i Archives du Royaume ikke blot gennemgik dette Bind, men ogsaa de Volumina, der omfatter Aarene 1453—1485 og 1528—1569. I sidstnævnte Bind førtes Undersøgelsen kun til 1540¹. Første Bind, som rummede Aarene 1426—1453, eksisterer ikke mere, og man har til Erstatning kun en alfabetisk ordnet Liste med meget faa Aarstal udarbejdet af Pierre Bode i det 15. Aarhundrede. Den er udgivet i 1903 af E. Reusens, som haabede at fortsætte med Udgivelsen af de egentlige Matrikelbind, men han fik ikke realiseret sin Plan, og nu er alle Planer om Publication lagt hen.

Arbejdet med Matriklen fra Louvain bragte ikke Skuffelse. Den rummer op til Aar 1540 66 nordiske Navne, hvoraf langt den største Del er fra det 16. Aarhundrede. De danske udgør Flertallet, og blandt de danske er Studenterne fra Ribe Stift ret mange; de fulgte vel den gammelkendte Vej til Søs fra Ribe til Bruges. Fra Louvain gik Rejsen undertiden til Paris og omvendt. Det gælder de to Roskildeklerke Johannes Tiderici og Laurentius Mathie fra Midten af det 15. Aarhundrede og Bero Nicolai fra Finland, der blev immatrikuleret i Louvain i 1517, men tager sine Grader i Paris i 1519. Hans Valkendorf er indskreven i Louvain i 1514, men næste Aar tænker han paa at gaa til Paris, fordi han ikke kan faa Studiero, hvad han udvikler i et Brev af April 1515 til Broderen Ærkebiskop Erik Valkendorf. I samme Brev beretter han, at Christiern Pedersen har lagt Vejen hjem fra Paris over Louvain².

Det første anseelige Navn, vi møder i Matriklen, er Kättil Karlsson Vasa, siden Bisp af Linköping og Sveriges Rigsfor-

¹ Jeg skylder Professor Henry De Vocht i Louvain og Docent Gottfrid Carlsson i Upsala Tak for Bistand under Arbejdet.

² Matricule de l'université de Louvain 1426—1453 ed. E. Reusens (1903) 152, 181. — Chatelain et Denifle: Auctuarium chartularii universitatis Parisiensis II 645. — Louvain Matrikel under ¹⁹/₁₀ 1517: »Bero Nicolai de Finlandia sub episcopo Aboensi«. — Livre du receveur de la nation d'Allemagne 1494—1530 fol. 185, 189. Universitetsarkivet i Sorbonne Reg. 91. — Louvain Matrikel under ²/₈ 1514: »Johannes filius Absolonis Valkendorf de Nykoping in regno Dacie«. — Ny danske Magazin II 121.

For at faa Rede paa de Folk, der har studeret i Paris i Overgangstiden mellem Middelalder og Nytid, har jeg i Universitetsarkivet i Sorbonne gennemgaaet Livre du receveur de la nation d'Allemagne 1494—1530. Meget gav den omfangsrige Bog ikke; dog er følgende Data af Værdi. Under Aar 1508 (fol. 108') blandt Baccalaurer, der har betalt deres Afgift til Nationskassen, læses Navnet »Christianus Petri dioc. Lundensis«, og under Aar 1519 (fol. 189', 196) henholdsvis blandt Baccalaurer og Magistre »Petrus Parvus dioc. Roescheldensis«.

stander, Fører i Kampen mod Kong Christian I. Han er indskreven under 16. Juni 1455 som »Catillus Karoli de Suecia Upsalensis dioceseos«. Derimod søger vi forgæves i Aarene op mod 1515 efter Johannes Magni. Broderens Efterretning om hans Studieophold i Louvain er dog sikkert rigtig nok. — I December 1513 er Geble Pedersen immatrikuleret, i 1514 Christiern Torkilsøn Morsing, Vincens Lunge og Christoffer Jepsen Ravensberg, tre Ungersvende, der nogle Aar efter stod som den ny Tids Mænd i deres Hjemland. De nævnes Side om Side med Povl Helgesen i Mathias Gablers Digt af 1521 til Kong Christian II.s Ære¹. Vi ved ikke, hvortil de studerede i Louvain, og vi ved intet om, hvor de iøvrigt færdedes og tog Lære, men det er værdt at lægge Mærke til, at der just i disse Aar rørte sig kraftigt Liv i Louvain.

Humanismen stod i Flor i Nederlandene, hvor Brødrene af Fælleslivet ved deres Skoler havde beredt Jorden for ny Forstaaelse af gammel Lærdom, og en frugtbar Paavirkning strømmede ind fra det sydlige Europa, takket være Burgunderhertugerne og de store Herrer, der var knyttede til dem. I 1513 holdt Martin Dorpius sin »Oratio de laudibus sigillatim cuiusque disciplinarum«, der var som en Programtale for den ny Retning. I 1516—1521 havde Erasmus af Rotterdam Ophold i Louvain; han satte Mænd af forskellige Kredse i Forbindelse med hinanden, han opildnede sine lærde Venner og var stadig Uroen og. Initiativet blandt dem. Det skyldtes ham, at den rige Mæcen Hieronymus Busleiden ved sin Død i 1517 skænkede Penge til Oprettelsen af et Collegium, hvor de tre Sprog, Græsk, Latin og Hebraisk, skulde doceres; han kæmpede for, at Testamentet kunde blive fuldbyrdet og opmuntrede Collegiets Lærere under den Vrangvilje, de mødte fra konservative Folk, som i den ny Lærdom saa en Fare for det

¹ Louvain Matriklen under Dec. 1513: »Ghybernus de Norwegia Nidrogensis dioc.« — Under ²⁰/₈ 1514: »Cristianus Torchilli de Nicopia in regno Dacie«. — Under ³/₈ 1514: »Vincencius filius Vincencii Yuori de Stegis opido in Dacia«. — Under samme Dato: »Cristoferus filius Jacobi Jacobi de Halangia insula in Dacia«.

De paagældende Linier i Mathias Gablers Digt lyder:

Hic bifidi doctor iuris Vincentius alto
Dania quem natum protulit alma loco.
Et magno insignis proauorum nomine doctus
Christophorus suaues fundit ab ore sonos.

— — — — —
Hic titulis magnus sacrarum Paulus Elie
magnificis rerum dogmata sacra canit.
Nec non et Torchillus amans sacrosque poetas
prælegit assiduo scripta polita suis.

bestaaende. Samtidig med Erasmus opholdt Spanieren Ludovicus Vives sig i Louvain, hvor han udarbejdede flere af sine Skrifter og fra Tid til anden holdt Forelæsninger. Ogsaa den engelske Humanisme havde Tilknytning til Louvain. Ligesom Erasmus besøgte England, gæstede Thomas Morus gentagne Gange den modsatte Kyst og færdedes i Humanistkredsen derovre. »Utopia« er for en Del blevet til i Nederlandene; Vennerne sendte Hilsener paa Prosa og Vers, der indledte Bogen; den blev trykt i Louvain hos Thierry Martens i 1516¹.

Navnene Christiern Morsing, Vincens Lunge, Christoffer Jepsen Ravensberg i Matriklen i 1513 og 1514 frister til den Formodning, at disse vore første Humanister har faaet Impulser i Louvain i en løfterig Tid, da man ungdommeligt modigt haabede paa en ny lykkelig Alder for Menneskeheden og udkastede Planer om Reformer i Skole og Samfund.

Paa samme Vis synes et Par Navne fra en lidt senere Periode at give os Vink om, ad hvilken Vej den tidligste gode Kundskab i Hebraisk og Græsk er kommet til Landet. Under 12. September 1522 er Hans Tausen indført i Matriklen²; det kan tænkes, at han har begyndt sine hebraiske Studier hos den udmærket kyndige Johannes Campensis, der docerede i Collegium trilingue, for siden at fortsætte i Wittenberg hos Matthæus Aurogallus. Opholdet i Louvain var dog ikke af lang Varighed; allerede i Maj 1523 er han i Wittenberg³. — Nogle Aar senere immatrikuleres Bent Arvidsen fra Lund, der siden fik Ry som vor første Græker og talte Niels Hemmingsen blandt sine Disciple⁴. Paa den Tid han kom til Louvain, var Rutger Rescius Lærer i Græsk ved Busleidens Collegium, og han vedblev at undervise, selv efter at han i 1529 havde overtaget Thierry Martens' Trykkeri; han motiverede just sin ny Virksomhed med, at det var nødvendigt at skaffe Bøger til Studierne, og udsendte i de følgende Aar en Række Værker af den gamle græske Litteratur. Det var værdt at prøve, om Bent Arvidsens Bogsamling, som han skænkede til Lund Domkirke, »Bibliotheca Benedictina«, der nu er i Universitetsbiblioteket

¹ F. Nève: *Mémoire historique et littéraire sur le collège des trois langues à l'université de Louvain. Mémoires couronnés et mémoires des savants étrangers publiés par l'Académie Royale de Belgique XXVIII* (1856). — H. Pirenne: *Histoire de Belgique III* 295. — A. Roersch: *L'humanisme belge à l'époque de la renaissance* (1910). — *Erasmi Roterodami opus epistolarum* ed. P. S. Allen I—IV (1906—1922).

² »Dominus Johannes Thausen de Andwortscoog Roeschildensis dioc.«

³ Johannes Pedersen: *Om Hans Tausens Oversættelse af Mosebøgerne. Mindeskrift i Anledning af Reformationsjubilæet* (1917) 103.

⁴ Louvain Matriklen under 27/8 1528: »Benedictus Aruidi ex Dania«.

i Lund, indeholder Bøger fra Ungdomstiden i Louvain, Tryk fra Thierry Martens' og Rutger Rescius' Officiner.

Af Matriklens øvrige Navne skal fremhæves Christian II.s Mænd Ditlev Smither og Lambert Andersen, — Petrus Särkilaks, som kom til at gribe ind i Finlands Historie, — Humanisterne Hans Meissenheim og Jacob Jespersen, der ikke gjorde nogen større Indsats, men hvis Forbindelse med Erasmus af Rotterdam kan bemærkes, — endelig fra de sidste Aar Adelsmændene Frans Brockenhuus og Herman Skeel¹.

Derimod lykkedes det ikke at finde Christiernus Umbra Cimber, den gaadefulde Person, der har skrevet en Gravskrift over Povl Helgesen, og ene er tid- og stedfæstet ved et Brev, han skriver i Marts 1535 fra Rutger Rescius' Hus². Og den, som vi har søgt først og sidst — Povl Helgesen — finder vi ikke. Dermed er ikke sagt, at Lektor Povl, hvis Tankekreds har mange Berøringspunkter med den nederlandske Humanisme, ikke i unge Aar har været i Louvain. Som Karmelitermunk maatte han søge til Ordenens Studiehus, og Brødrene dér blev sjældent indskrevne i Universitetsmatriklen³. Povl Helgesens tidligste Udvikling ligesom hans sidste Dage ligger stadig i det dunkle.

2.

En Beretning fra Stændermødet 1660.

Af cand. mag. Ernst Larsen.

De bedste kilder til vor viden om stændermødet 1660 er en række saakaldte dagbøger, hvoraf de fleste er skrevet af stænderdeputerede. De vigtigste af disse er nu offentliggjorte⁴; en enkelt interessant beretning foreligger dog endnu kun som manuskript

¹ 1510 ¹⁹/₈. »Ditleuus Smiter de Copenhofen Rochildensis dioc.« — 1517 Aug. »Lambertus Andree de Dacia Ripensis dioc.« — 1517 ¹⁴/₅. »Petrus Sarquelayx de Fynlandia Filfandensis dioc.« — 1517 ²⁹/₈. »Johannes Missenheim de Hafnia in Dacia Roschildensis dioc.« — 1529 ¹⁸/₅. »Jacobus Jaspardi Danus Arthusiensis«. — 1533 ¹²/₈. »Franciscus Brockenhouze dioc. Roschildensis ex regno Datie«. — 1536 ³¹/₅. »Hermannus Scheelen Danus«.

² Kirkehist. Saml. II 589. — Hist. Ts. 5. R. IV. Bd. 315.

³ Undtagelsesvis er to danske Karmelitermunke immatrikulerede under ¹⁵/₅ 1503: »Frater Pallio Johannis de Dacia presbiter Lundensis dioc. ordinis Carmelitarum. In theologia. — Frater Petrus Hemminghi de Dacia presbiter dioc. Roschaildensis ordinis Carmelitarum. In theologia«.

⁴ Danske Saml. 2 II Kbh. 1872—73 S. 89 ff. N. D. Riegels, Christian V.s Historie Kbh. 1792 S. 27 ff. Nøyagtig Efterretning om Souverainitetet. Kbh. 1760. Foruden disse allerede kendte findes endnu et brudstykke af en beretning i Universitetsbibliotheket Kbh. (E Don. Var. 143. 4°).